

stantia; et utrumque populum illuminantia; et duæ oliuæ, ex quibus major abundantia gratiæ in tempore tantæ necessitatis Ecclesiæ communicetur¹. Itaque gravissime rex errat de numero duorum testium dubitando, vel illum tanquam ratione carentem irridendo.

17. *Quis Eliæ sit adjungendus, non ita compertum est.* — Quis autem futurus sit ille socius, non est tam exploratum et certum, sicut quod alter futurus sit Elias. Unde in eo, quod addit rex, nullum Scripturæ locum de reatu Enoch loqui, minus errat. Nam etiam Aretas, Apocal. 11, suo c. 30, dixit: *Quod Elias venturus sit, manifestum est; de Enoch vero testimonium quidem, quod ad adventum spectet, ex Scriptura non habemus.* Unde factum est ut de hoc socio Eliæ varie senserint doctores catholici. Victorin. enim, Apocalyp. 11, opinatus est Jeremiam cum Elia esse venturum; Hilarius autem, canon. 20 in Matth., reprobata illa sententia, Moysen sociavit Eliæ, cujus sententiam aliqui moderni expositores Matth. 17 secuti sunt. Alii vero hoc munus prophetandi cum Elia tempore Antichristi Joanni Evangelistæ tribuunt, cum Hypolito, lib. de Consum. mundi. Qui tamen non excludit Enoch, sed tertium Joannem adjungit. Hoc vero fundamentum non habet, et ipsi Joanni repugnat, qui duorum tantum testium mentionem facit. Neque absolute credibile est Moysen, Jeremiam, aut Joannem venturum esse cum Elia, quia nullum vestigium vel indicium ejus rei in Scriptura habetur, et longe verius est illos omnes mortuos esse, et cum Christo jam regnare, et ideo verisimile non est illos esse iterum morituros, et de cælo ab statu beatifico abstrahendos, ut ad pugandum cum Antichristo descendant, ut latius alibi tractavi (secundo tomo tertiæ partis, disp. 55, sect. 3).

18. *Probabilissimum est Eliæ socium Enoch futurum.* — Superest ut omnino asseramus Enoch esse venturum simul cum Elia, ut sit alter testis et prædicator contra Antichristum. In hac enim affirmanda sententia gravissimi Patres, et fere omnes conveniunt. Tertullian., lib. de Anima, c. 50; Augustin., lib. 9 Genes. ad litter., c. 6, et lib. 1 de Mirabilib. Sacræ Script., c. 3; Ambros., 1 Corinth. 4; Damascen., lib. 4, c. 27; Beda, Anselm. et D. Thomas, in Apocalyp., ubi etiam Andr. Cæsar. dicit, plerosque Doctorum hanc

¹ Apoc. 11.

sequi sententiam; et Aretas dicit haberi ex traditione præconum Christi. Et argumentum magnum est, quia Enoch mortuus non est, sed translatus, ut Scriptura docet, Genes. 5, unde fit aliquando esse moriturum, quia statutum est hominibus semel mori¹, a qua regula non potest cum fundamento excipi. Ergo verisimillimum est, ad hunc finem reservari, ut cum Elia veniat, et pro Christo moriatur.

19. *Favent maxime verba Ecclesiastici.* — *Elias ad Judæos, Enoch ad gentiles convertendos præcipue destinabitur.* — Accedunt verba Ecclesiast. 44: *Enoch placuit Deo, et translatus est in paradysum, ut det gentibus pœnitentiam.* Quæ verba de paradiso terrestri intelliguntur a Patribus, ut supra retuli. Rex autem Angliæ contendit sufficienter sic exponi: Qui positus fuit in exemplum futuris hominibus, quo ad pœnitentiam agendam et sectandum Deum incitarentur. Quam expositionem Theodoret., quæst. 45 in Genes., tradidisse videtur. Et posset tolerari, si alia non excluderetur, vel si multæ aliæ circumstantiæ, aliquid amplius in verbis illis significatum esse, interpretari non cogent. Nam si solum in exemplum translatus esset, non certe in paradysum terrestrem, sed in cœlestem transferendus fuisset, nec in mortali corpore in terra servandus, sed gloria et honore statim coronandus. Deinde pauci profecto futuri erant, qui illo exemplo tam distanti tamque abscondito permovendi essent ad pœnitentiam; alius ergo modus commovendi homines ad pœnitentiam ibi prædicitur. Denique in illa nota causali, *translatus est, ut det gentibus* (seu generationibus, ut habent Græca), satis indicatur, ex speciali providentia reservatum esse ad excitandos homines aliquando ad virtutem et pœnitentiam. Unde probabile est non sine mysterio positum esse *gentibus*, quia Elias magis ad Judæorum conversionem, Enoch vero ad revocandos lapsos ex gentibus mittetur. Hoc ergo habet hæc assertio satis probabile in Scriptura fundamentum, quod, Patrum auctoritate et conjectura confirmatum, nisi quis velit voluntarie tergiversari, et plus sapere quam oportet, rem satis credibilem et moraliter certam efficit.

¹ Heb. 11.

CAPUT XV.

ANTICHRISTI SEDEM, ET LOCO ET GRADU LONGISSIME A PONTIFICIS SEDE DISTARE.

1. *Romam Antichristi sedem esse rex Jacobus suadere conatur.* — De tempore adventus Antichristi, et consequenter de testibus ad prædicandum contra ipsum venturis, satis (ut opinor) disputatum est; sequitur dicendum de Antichristi sede, quod est secundum membrum disputationis regis Angliæ, seu alter locus, unde ostendere nititur Antichristum jam in sede ac throno suo sedere. Videturque in hunc modum argumentari. Roma futura est sedes Antichristi; ergo magnum signum est eum, qui nunc Romæ sedet, esse Antichristum. Verumtamen nec rex ita expresse colligit, neque illatio ullius momenti esset. Duobus enim modis potest antecedens illius argumentationis intelligi: uno modo, de sede ipsa Romani Pontificis, quatenus est Pontificius thronus, in quo dicatur sessurus Antichristus; alio modo, solum de loco Romanæ urbis, ita ut in illa collocaturus sit Antichristus thronum et regalem curiam imperii sui. Non potest autem antecedens illud in priori sensu intelligi, quia esset inutilis argumentatio, et petitio principii; nam illa est conclusio quam rex suadere conatur, nimirum Antichristum sessurum esse, imo et jam sedere in Pontificia seu Romana sede; si ergo in illo sensu antecedens illud intelligeretur, pro fundamento, et principio argumentationis, probanda conclusio assumeretur, essetque ridicula argumentatio.

2. *De Roma ipsa, non de Pontificio throno loquitur.* — Oportet ergo ut rex loquatur de loco ipso Romanæ civitatis, et pro fundamento suæ rationis sumat, Antichristum collocaturum sedem imperii sui in illa civitate, ut inde colligat Romanum Pontificem esse Antichristum, quia in eadem civitate sedem pontificatus sui habet. Et sic collectio quidem per se spectata frivola est, quia in eadem civitate possunt varii principes, imperio, moribus, et titulo, ac modo regnandi valde dissimiles, sedes imperii sui, saltem diversis temporibus, collocare. Neque propterea inde inferri potest unum imperium esse aliud. Alias eodem modo inferri posset, Constantinum fuisse Turcam, quia in eadem civitate Constantinopolitana sui imperii sedem collocavit, in qua postea Turca sedet. Imo et inferri

posset Petrum, et successores ejus, etiam ante Bonifacium, fuisse Antichristum, quia sedem suam in eadem Romana civitate habuerunt.

3. *Etsi Roma Antichristi sedes esset futura, non inde recte inferretur in sede Petri sessurum.* — Quamvis autem hæc conditio habendi sedem imperii in eadem civitate non sit satis ad ostendendum esse eundem qui sedet, neque habere proprie eandem sedem, id est, eodem regnandi titulo, eademve potestate ac dominatione, nihilominus est conditio necessaria, et ideo rex cum suis Protestantibus maxime conatur ostendere, conditionem hanc figendi sedem Romæ vero Antichristo convenire, ut ex illa adjunctis aliis inferant, eum, qui nunc sedet in illa civitate, esse Antichristum. Cum autem ex hactenus dictis constet, conditiones alias de tempore Antichristi prædictas, in eum, qui nunc sedet, non convenire, et in sequentibus ostendendum sit alias etiam qualitates et proprietates de persona Antichristi revelatas in Pontifice non reperiri, etiam si daremus Romam futuram esse locum sedis Antichristi, nihil referret ad concludendum Antichristum aut venisse, aut esse Pontificem. Nihilominus tamen, quia etiam illud principium, scilicet, Antichristum Romæ sessurum, falsum est, ut evidentius constet quam sit vana fictio et impostura de Antichristiana sede Romæ collocata vel collocanda, expendemus in hoc capite regis probationes, ostendemusque assertionem ejus falsam esse, suisque principiis et expositionibus Apocalypsis repugnantem; postea vero de futura sede Antichristi pauca subjiciemus.

4. *Probationes regis proponuntur.* — Romanam ergo civitatem futuram esse locum sedis Antichristianæ, probat rex primo¹ ex Paulo, 2 ad Thess. 2, dicente de Antichristo: *Ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus, id est (ait rex) in sinu atque adeo in penetralibus Ecclesiæ.* Et addit: *Jam ubi sit Apostolica illa sedes, cuilibet relinquo divinandum, sed et quis in ea sedens pro Deo sese gerat, peccata condonans, fidei articulos definiens, omnium hominum censor et judex, ipse a nemine judicandus.* In quibus verbis hoc argumentum virtute continetur: Antichristus sedebit in Ecclesia, quæ est templum Dei; ergo sedes ejus erit in sinu et penetralibus Ecclesiæ, id est, in præcipuo, et (ut sic dicam) in intimiori loco ejus; ergo erit Romæ; ergo

¹ Præfat., pag. 64.

Apostolica Sedes, quæ ibi est, est sedes Antichristi. Probat virtute hanc ultimam illationem, quoniam qui illic sedet, ostendit se tanquam sit Deus. Hactenus rex.

5. *Templi nomine an Ecclesiam Paulus intellexerit.* — In hoc ergo argumento imprimis non hæremus in antecedente prout a nobis propositum est, et virtute continet expositionem, quod Paulus per templum Dei Ecclesiam intellexerit. Nam hic sensus errorem non continet, sed potius probabilis est: Hieronymus enim, epist. 151 ad Algas., q. 11, sensum illum cæteris præfert, illumque sequitur Hugo Eter., lib. de Regres. anim., c. 23, et OEcumen. ibi ita hunc sensum probat, ut alios excludat, dicens: *Non dicit templum, quod erat Hierosolymis, sed Ecclesiam Dei.* Alii vero Græci interdum insinuant, Paulum non loqui solum de templo Hierosolymitano, sed etiam de Ecclesiis Christi, indicantes prius non excludere. In quam sententiam citatur Chrysostomus, 2 Thessal. 2, dicens: *Jubebit se in templo Dei collocari, non Hierosolymitano solum, sed etiam in ecclesiis.* Ita enim vertit Musculus, in Veneta impressione anni 1549; in novis autem editionibus Parisiensibus anni 1581 et 1588, interprete Germano Herveto, non legitur particula solum, nec ecclesiis, in plurali, sed in singulari, hoc modo: *Jubebit ipsum pro Deo adorare, et sedebit in templo Dei, non quod est Hierosolymis, sed in templo Ecclesie.* Theophylactus autem aliter videtur legisse vel exposuisse Chrysostomum, dicens: *Non in templo specialiter, quod est Hierosolymis, sed in ecclesiis simpliciter, et omni divino templo.* Apud Theodoretum etiam non invenio exclusivam secundum versionem ejusdem Germani Herveti, in Coloniensi editione anni 1573, sed verba ejus sunt: *Templum Dei appellavit ecclesias, in quibus primam sedem arripit.* In quibus verbis potius videtur tacite excludere templum Hierosolymitanum, licet absolute dicendo ecclesias, omnes includat, et consequenter etiam illas quæ Hierosolymis fuerint.

6. *Per templum congregatio fidelium exponi potest.* — *Secundo ecclesie, excludendo templum Hierosolymitanum.* — *Tertio, quilibet locus Dei cultui dicatus.* — Quocirca etiam ecclesiam per templum Dei intelligendo, duæ, vel tres sunt illius vocis expositiones. Una, ut per ecclesiam non materialis locus adorationis Dei, sed formalis (ut ita dicam) Ecclesia, id est ipsa congregatio fidelium intelliga-

tur. Et hanc indicat Hieronymus supra, dicens: *Vel in Ecclesia, ut verius arbitramur, sedebit, ostendens se tanquam ipse sit Christus et Filius Dei.* Et idem significat Matth. 24, exponens illud: *In loco Sancto, id est in Ecclesia.* Et certe verba Chrysostomi, quæ retuli juxta Hervetum, ab hoc sensu aliena non sunt. Et eundem sensum ut probabilem ponit Andr. in Apocal., c. suo 62. Alia expositio est, ut templum Dei sumatur pro materiali loco sacrificii et adorationis, quod ecclesiam vocamus. Et hæc expositio potest subdistingui. Unde secunda expositio erit, ut templum Dei generaliter sumatur pro ecclesiis Christi, et specialiter pro illis solis, ita ut templum Hierosolymitanum excludatur: et hanc posuit expresse OEcumen., et ab illa non discrepat Theodoret., licet exclusivam expresse non posuerit. Tertia erit, per templum Dei intelligi omne divinum templum, sive sit in Ecclesia Christi, sive in Synagoga. Et hanc tradit Theophylactus, et sequitur Cajetanus, dicens, *non determinatum templum, sed quodlibet Deo dicatum significari.* Ita ut templum Dei positum sit ad excludendum tantum idolorum templa, ut voluit etiam Augustinus, in lib. 20 de Civit., c. 49.

7. *D. Augustinus ipsum Antichristum putat dictum Dei templum.* — Addit vero ibi Augustinus quartam expositionem magis metaphoricam. Nam per templum Dei intelligit ipsummet Antichristum, et ponderat, Græca non habere, *ut sedeat in templo Dei, sed in templum Dei, id est, ut se gerat tanquam Dei templum.* Quod potest intelligi vel de ipsa persona Antichristi, et sic intelligendum erit, non illo communi modo quo justi dicuntur templum Dei, sed alio singulari modo quo ipse haberi volet ut verus Deus. Sicut dicitur in Christo habitare plenitudo divinitatis corporaliter; et ita humanitas Christi, seu Christus ut homo, potest dici singulari modo templum Dei. Unde cum Paulus ait: *Ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus*¹, juxta hanc expositionem, non ponit illa duo tanquam diversa, sed posterior pars est prioris explicatio; exhibebit enim se Antichristus in templum Dei, se ipsum verum Deum prædicando, et ut sic adorandum ostentans. Vel per Antichristum intelligi potest non sola persona Antichristi, sed simul cum corpore mystico ex pravis hominibus, qui illum sequentur, congregato; et sic dicitur

¹ 2 Thes. 2.

Antichristus sedere in templo Dei, quia suam congregationem ostentabit tanquam veram Dei Ecclesiam, in qua ipse sedebit tanquam Deus. Et hunc posteriorem sensum magis sequitur Augustinus.

8. *Optio datur quamlibet ex dictis expositionibus eligendi.* — Si ergo regi Angliæ placet, ut templum Dei in illo loco Pauli Ecclesiam significet, non contendimus, eligat autem ipse ex dictis expositionibus quam magis probet; nunc enim nihil nostra refert inter eas dijudicare, sed ad rem solum spectat breviter ostendere, nullam earum Protestantium assertioni, seu vanæ potius cogitationi posse deservire. Nam si Ecclesia, per templum Dei significata, est fidelium congregatio, licet Antichristus in hac Ecclesia sessurus sit, ostendens se tanquam sit Deus, non sequitur in Romana civitate collocaturum sedem suam. Nam fidelium congregatio est per totum orbem diffusa, et de se abstrahit a materiali loco: unde sedere hoc modo in Ecclesia tanquam Deum, nihil aliud est quam in ipsa Christi Ecclesia, et ab his qui fuerint membra ejus, pro Deo haberi ac reputari. Quod verum esse poterit, sive Romæ, sive Constantino- poli, sive Hierosolymis contingat; imo sive in Europa, sive in Asia eveniat. Oportet autem advertere, congregationem illam, in qua Antichristus adorabitur ut Deus, vocari templum vel Ecclesiam Dei, quia, antequam per Antichristum perverteretur, erat templum et Ecclesia Dei; ipsum autem pro Deo suscipiendo, quoad eam partem facta erit Synagoga Satanæ, seu Antichristiana. Juxta hunc ergo sensum nihil colligitur de Romana civitate, quod sit futura sedes Antichristi. Imo aliunde evertitur blasphemia dicentium, Pontificem ibi sedentem esse Antichristum; nam (ut ait Hieronymus) *Antichristus sedebit in Ecclesia, ostendens se esse Christum et Filium Dei;* Pontifex autem non ita sedet, sed ut minister Dei, et Christi Vicarius, et servus servorum Dei. Et hæc ratio fere eodem modo de quarta expositione procedit, ut facile consideranti patebit, nam expositio Augustini ad hoc etiam revolvitur, ut per Ecclesiam hominum congregatio, non materialis locus designetur, eademque nomine templi Dei significetur.

9. *Ex regis conjecturis non magis sequitur Antichristum in Romano quam in aliis templis sessurum.* — *Instantia.* — *Responsio.* — Si vero placeat per Ecclesiam intelligere solas Christianorum ecclesias, cum Paulus indefinite de templo seu Ecclesia Dei loquatur,

non magis potest inferri sessurum Antichristum in aliquo templo Romano, quam in Constantinopolitano, vel Hierosolymitano, aut alio simili. Nec refert quod rex addit, sessurum Antichristum *in sinu et penetralibus Ecclesie*, tum quia hæc verba non sunt Pauli, sed ipse illa adjunxit de suo capite, ideoque pari facilitate contemnuntur. Tum etiam quia satis erat Anglia in sinu et penetralibus Ecclesie, et tamen Deo permittente facta est sedes Antichristi; et Lutherus, ac Calvinus in medio quidem Ecclesie, ac subinde in sinu et penetralibus ejus, virus suum effuderunt, licet Romam evertere non potuerint. Dicit forte rex, licet templum Dei indefinite positum fuerit, per antonomasiam sumptum esse pro Roma, vel Romano templo, tanquam omnium præcipuo. Possetque juvari verbis Theodoretum, 2 Thessalonic. 2, dicentis: *Templum Dei appellavit ecclesias, in quibus primam sedem arripit;* nos enim dicimus primam sedem esse Romanam; illam ergo arripit Antichristus. Sed illud etiam voluntarie dicitur, et sine probatione. Et præterea facile respondebimus sessurum Antichristum non in templo, quod revera præcipuum est, sed quod ipse volet, et prædicabit esse præcipuum; credibilis autem est illud esse futurum in Judæa potius quam in Italia. Nam cum Antichristus se pro vero Christo et Messia venditaturus sit, caput Ecclesie suæ dicet esse Jerusalem, non Romam, ut mox videbimus. Theodoretus autem per *primam sedem* revera non intellexit Romanam, neque aliquam ex primariis Ecclesiis, sed in unaquaque Ecclesia vel templo primarium locum, ac sedem soli Deo debitam; vel locutus est de prima sede, non quæ nunc sit, vel suo tempore erat, sed quam ipse Antichristus eriget. Atque hic discursus æque procedit juxta tertiam expositionem, quæ sub nomine templi tam Judaicum templum, quam ecclesias Christianorum complectitur; nam sic magis ampla est, et indefinita Paulina propositio, ideoque minus potest ex ea inferri determinatus locus Romanæ civitatis.

10. *Sinus Ecclesie amplissimus est, nec solum Romam includit.* — *Pontifex non se Deum venditat, sed Christi Vicarium exhibet.* — Ex quibus etiam concluditur, frustra regem divinandum proponere ubi sit Apostolica Sedes; nam, licet omnibus pateat illam esse Romæ, non sequitur Antichristum ibidem collocaturum sedem suam, etiam si sessurus sit in sinu Ecclesie. Quia sinus Ecclesie amplissimus est,

et boni ac mali in illo existunt, et unus quidem legitime sedet, alius per ambitionem et tyrannidem caput Ecclesiæ fingitur. Præterquam quod (ut supra dicere cœperam) licet Antichristus Roma expelleret Pontificem, et suam ipse sedem ibi collocaret, non sederet in eadem sede, neque inde posset concludi, eum, qui nunc legitime sedet, ita sedere, sicut Antichristus sedebit. Nam qui nunc sedet, non se Christum aut Messiam esse prædicat, sicut prædicabit Antichristus. Quapropter vanum est quod rex subjungit, Pontificem pro Deo se gerere, *peccata condonando*, etc. Nam aliud est vicem Dei gerere, et ut ministrum ejus, modoque ab ipso instituto supernaturales effectus operari, et divinam jurisdictionem exercere; aliud vero est, se pro Deo gerere, se ipsum tanquam Deum credendum adorandumque proponere. Illud enim legitime facit Pontifex, hoc autem posterius erit proprium Antichristi, ut Scripturæ docent, et Patres interpretantur, et in capitibus sequentibus fusius declarabimus.

11. *Altera regis probatio ex Apocalypsi.* — Alteram probationem, quod Roma futura sit sedes Antichristi, rex assumit ex Apocalypsi, supponitque ex cap. 13, bestiam, quam Joannes vidit ascendentem, habentemque capita septem et cornua decem, esse Antichristum. Deinde vero argumentum sumit ex cap. 17, ubi Joannes narrat se vidisse mulierem meretricem sedentem super eandem bestiam (ut rex interpretatur), de qua muliere sic Joannes in fine capituli concludit: *Et mulier, quam vidisti, est civitas magna, quæ habet regnum super reges terræ.* Et de eadem prius dixerat, *ejus nomen esse Babylon magna*, et eodem modo illam appellat c. 18; ergo *locus hic* (ait rex) *perspicue et sine ulla contradictione declarat, Romam esse aut fore sedem Antichristi.* Probat illationem: *Primum, quia nullus jam Papista inficiatur, Babylonis nomine ibi planissime Romam intelligi. Deinde hanc mulierem* (ait) *esse illum Antichristum, liquet ex tempore, quo vim suam et operationem exercet, quod erit quadraginta duorum mensium, prout 13 cap. habetur.*

12. *Mulier cum bestia confundi non debet.* — Prius vero quam huic argumento respondeam, in his et aliis regis verbis adverto, illum confundere mulierem cum bestia, et e converso; nam mulierem dicit esse Romam et Babylonem, eandemque rursus dicit esse Antichristum, et paulo inferius constare dicit, bestiam septem capitum esse Antichris-

tum. Et tamen pag. 108 dicit bestiam illam esse civitatem regiam. Et similiter pag. 99 mulierem cum bestia confundit, et nunc civitatem, nunc imperium ejus, nunc Antichristum significare dicit. Quæ confusio et communi expositioni repugnat, et intelligentiæ lumen obfuscat, nam si mulier est Babylon et Roma, quomodo est Antichristus? aut quomodo insidet bestię quæ dicitur esse Antichristus? Deinde in c. 13 non dicitur potestas data mulieri per menses quadraginta duos, sed bestię; ergo inde non probatur mulierem esse Antichristum, sed bestiam. Non debent ergo confundi: aliud enim mulier, aliud bestia repræsentat, neque potest bestia se ipsam portare. Neque vero hoc dicimus ut objectionem vitemus, sed ut verum sensum declaremus, viamque paremus ad cavendas calumnias, quæ in illa confusione et æquivocatione delitescunt, ut infra cap. 20 videbimus. Objectio autem in hunc modum formari potest. Mulier fornicaria, quæ magna Babylonia nuncupatur, est Roma, et illa dicitur insidere bestię, id est, Antichristo, tanquam principi et fundamento suo; ergo Roma futura est Antichristi sedes. Probatur consequentia, quia licet potius princeps videatur sedere in civitate, ubi habet solium, quam civitas in ipso, tamen etiam civitas ipsa dicitur sedere super principis humeros, quatenus ejus potentia et virtute regitur et conservatur. Sic ergo Roma visa est sedere super bestiam Antichristum; erit ergo sedes ejus.

13. *Si mulier illa Roma est, ethnica, non Christiana est.* — *Bestia, cui inequitat, non significat Antichristum, sed seriem tyrannorum gentilium.* — De hac objectionem multa dici possent, nisi essent in superioribus dicta. Possemus ergo facile objectionem vitare, dicendo fornicariam illam in cap. 17 Apocalypsis a Joanne visam, non Romam, sed mundum significare, et bestiam, cui insidere visa est, non Antichristum, sed diabolus esse. Verum tamen ad respondendum regi, necessarium non est probabile, nedum magis receptas interpretationes negare. Concedimus ergo mulierem illam Romam significare, non tamen christianam, sed ethnicam ut c. 6, declaravi. Cum vero subsumitur, bestiam, cui mulier insidebat, esse Antichristum, respondemus vel negandum id esse, vel certe distinguendum et sano modo intelligendum. Nam illa bestia dicitur habere septem capita, quæ ibi exponuntur esse septem reges, quorum nullus est Antichristus, sed alius, qui octavus

esse dicitur, licet de septem sit, et vocatur specialiter, *bestia quæ erat, et non est*, ut supra tractatum est. Igitur bestia habens septem capita, et cornua decem, non est adæquale (ut sic dicam) Antichristus, sed est successio tyrannorum persequentium Christianos in Romano imperio, post quos ortus est Antichristus tanquam *cornu parvum de medio eorum*, ut dicitur Dan. 7. Hinc ergo non recte infertur, Romam aliquando insidere super illum Antichristum verum, et proprium, sed super imperatores Romanos ethnicos, Ecclesiæ persecutores, et Antichristos typice, et per figuram seu participationem. Horum ergo imperatorum seu Antichristorum fuit quidem Roma sedes, quando tenebat imperium super omnes reges terræ, et erat ebria de sanguine Martyrum, id est, quando erat Roma ethnica, non christiana.

14. *Confirmatur expendendo verba Apocalypsis.* — Unde si attente consideretur c. 17 Apocalypsis, nunquam in illo significatur, mulierem illam fornicariam visam esse sedentem super illam bestiam, quatenus proprium Antichristum, sed solum quatenus tyrannos præcursores ejus, et Romanos imperatores ethnicos repræsentabat. Et ideo fortasse quando Joannes dicit vidisse mulierem sedentem super bestiam, solum addit, *Habentem capita septem et cornua decem*, quia Antichristus nec est unum ex illis septem capitibus, nec de decem cornibus. Nam ipse Joannes postquam dixerat, de septem regibus quinque præcessisse, et unum esse, et alterum nondum venisse, sed fuisse venturum, et brevi tempore duraturum, subjungit: *Et bestia quæ erat, et non est, et ipsa octava est, et de septem est, et in interitum vadit.* Et postea declarat, *decem cornua esse decem reges, qui potestatem accipient post bestiam, cui suam virtutem et potestatem dant.* Deinceps vero de his subjungit, *quod odient fornicariam, et desolatam facient illam et nudam, et carnes ejus manducabunt, et igne concremabunt, utique in hoc bestię servientes, cum qua habent unum consilium, cuique suam virtutem tradent*, ut prius dixerat.

15. *Ex eo loco colligi non potest Antichristum sedem Romæ fixurum; magis colligitur Romam ab Antichristo evertendam.* — Unde ulterius colligo, tantum abesse ut dicat Joannes, fornicariam sedisse super illam bestiam, quatenus verum et proprium Antichristum adumbrabat, ut potius significet, per ipsum vel per reges ministros ejus esse destruen-

dam. Ergo ex illa visione non solum non liquet, nec colligi potest, Antichristum fixurum sui imperii sedem Romæ, sed potius contrarium non obscure probatur, cum per ipsum Antichristum destruenda sit. Quod in cap. 18 multum confirmatur, maxime contra regem Angliæ, qui verba illius capituli: *Cecidit, cecidit Babylon illa magna*¹, de Romana civitate intelligit, et ita ex illius sententia ibi describitur desolatio et abolitio perpetua Romanæ urbis, unde necessaria fere consecutione infertur, illam Romæ destructionem per Antichristum et reges illi subjectos faciendam esse. Primo ex verbis antecedentis capituli, quæ proxime retulimus. Secundo ex sequenti c. 19, quia illud excidium Babylonæ, quod c. 18 describitur, non est totius orbis consummatio et combustio, sed ejusdem particularis civitatis, juxta illam interpretationem; erit ergo ante mundi finem. Et tamen ex cap. 19 colligitur, illud Babylonicum excidium prope finem mundi esse futurum, nam statim post illud ostenditur Christus descendens super equum album, et cum gladio ex utraque parte acuto procedente ex ore ejus, cælestibus exercitibus comitantibus, ad perdendam bestiam cum regibus et exercitibus suis, qui occisi sunt in gladio *sedentis super equum*; ergo illam Babylonicam destructionem per Antichristum et exercitum ejus futuram esse satis consequenter intelligitur. Ergo inde evidenter concluditur non esse futuram Romam sedem Antichristi.

16. *Dilemmate idem probatur.* — *Alia pars dilemmatis.* — Tertio idem ita concluditur, nam si Roma est illo modo in fine mundi destruenda, vel id fiet per Antichristum, vel per alium; si per Antichristum, certe sedes ejus non erit, quia hæc duo inter se repugnant. Neque fingi potest quod prius in illa fixurus sit sedem, si postea illam sit destructurus, tum quia neque hoc habet fundamentum neque verisimilitudinem; tum quia monarchia Antichristi non tanto tempore durabit, ut ad illam vicissitudinem rerum possit sufficere; tum præterea quia (ut ex c. 17 colligitur) ex odio fornicariæ destruet illam per se, vel per reges amicos suos; ergo a principio gerent potest quod prius sit Roma futura sedes Antichristi, et postea per illum destruenda. Neque etiam dici potest destruenda per alium, postquam Antichristus in illa sedem suam

¹ Apoc. 18.

fixerit, tum quia repugnat cum verbis citatis ex c. 17, ubi dicitur destruenda per reges amicos bestiae, id est, Antichristi, et executorum consilliorum ejus. Tum etiam quia ex aliis locis Apocalypseos, et ex Daniele et Paulo constat, Antichristum a nullo puro homine esse superandum, sed ab ipso Christo esse interficiendum; ergo si Antichristus semel sedem suam Romae collocaret, non esset Roma ab ullo hoste Antichristi destruenda, neque ab ipso Christo ante generalem mundi conflagrationem, quia Christus, cum venerit ad Antichristum interficiendum, nullam destruet civitatem, neque hoc de illo legitur, sed solum quod Antichristum et pseudopropheta ejus vivos in infernum mittet, et ceteros illorum socios in gladio suo occidet, Apocalyps. decimo septimo.

17. *Conclusio.*—Assertio ergo, quod Roma futura sit Antichristi sedes, et a rege non probatur, et dictis ac expositionibus ejus contraria est, et plane falsa. Denique est optima conjectura, quia Antichristus destructurus est Romanum imperium, et magno odio illud persecuturus, ut etiam ex 17 Apocalypsi colligitur, et ex 2 Thess. 2, et ex omnibus Patribus; ergo non est verisimile, collocaturum esse Romae sedem suam, quia etiam Romanum nomen cum imperio suo cupiet extinguere.

CAPUT XVI.

UBI FUTURA SIT ANTICHRISTI SEDES.

1. *Certius est Antichristi sedem non futuram Romae, quam ubi futura sit.*— Longe quidem certius est Romam non esse futuram sedem Antichristi, quam sit certum quis locus vel civitas futura sit, in qua thronum suum sit collocaturus. Neque id mirum esse debet, quia in omnibus rebus obscuris, quae a cognitione humana longe distant, facilius quid non sit quam quid sit agnoscitur. At nobis etiam non est tam necessarium cognoscere ubi sit Antichristus sessurus, quam scire non esse Romae imperaturum, quia hoc posterius ad haereticos confundendos multum conducit; illud vero prius, licet sit ignotum vel incertum, non multum refert. Nihilominus tamen ut ex hac affirmatione negationem demonstratam in sup. cap., in hoc ampliori auctoritate confirmemus, quid in hoc puncto verisimilius videatur, paucis proponemus.

2. *Regiam Antichristi Hierosolymis futuram communis opinio est.*— Catholici ergo Doctores verisimillimum censent Jerusalem futuram esse regalem sedem Antichristi, templumque Hierosolymitanum utcumque per Antichristum instauratum futurum esse quasi fundamentum et caput falsae religionis, quam Antichristus in mundum inducere conabitur. Quae opinio sine ulla dubitatione ex antiqua traditione descendit. Nam Irenaeus, lib. 5, c. 25, aperte dicit, Antichristum regnaturum in Jerusalem. Lactantius, lib. 7, c. 15 et 17, dicit regnaturum esse in Oriente, in eaque Asiae parte quae Syria vocatur, id est, in Judaea. Hypol., in orat. de Consum. mundi, dicit Hierosolymis sessurum. Idem Augustinus, vel potius Rabanus, tract. de Antichr.; Gregor. Turon., lib. 1 Histor. Francor., in princip.: *Antichristus* (ait) *primum circumcisionem inducet, se asserens Christum, deinde in templo Hierosolymitano statuam suam collocabit, etc.* Idem Cyrill., catech. 15; Damasc., lib. 4, c. 27; Sever. Sulpit., dialog. 2, de S. Martin., et omnes exponentes Scripturas statim tractandas. Tantus autem Patrum consensus non potuit certe in sola humana suspitione aut opinione fundari, cum sit de re futura contingente, et ex divina providentia, ac permissione maxime pendente; ergo credendum est manasse ex communi intelligentia Scripturarum; sunt enim in Scriptura multa testimonia, quae hoc significant; tamen quia prophetica, et obscura sunt, ex traditione aliqua verum illorum sensum Patres collegisse videntur.

3. *D. Pauli testimonium maxime facit.*— Probabilius est D. Paulum loqui de templo Hierosolymitano quam de Ecclesia.— Duo autem videntur esse praecipua testimonia, quibus haec veritas confirmatur, quae nunc expendemus, et obiter alia testimonia et rationes, seu congruentias attingemus. Primum testimonium est illud Pauli, quo Rex utebatur: *Ita ut in templo Dei sedeat*¹. Nam Paulum ibi loqui de templo Hierosolymitano longe verisimilius est. Primum enim ita exponunt frequentius antiqui Patres, Irenaeus, lib. 5, cap. 25: *Transferet* (inquit) *regnum suum in Jerusalem, et in templo Dei sedebit, seducens eos qui adorabunt eum, quasi ipse sit Christus.* Et c. 30: *Sedebit* (ait) *in templo Hierosolymis.* Idem Hypolit., in orat. de Consumm. mundi; Ephrem, orat. de Antichrist., p. 3: *Honora-*

¹ 2 Thess. 2.

bit (inquit) *Judaeos supra modum, et Judaeorum populi ipsum maxime honore afficient. Unde et ipse tanquam eos honore praefereus, designabit ipsis omnibus locum suum ac templum, suamque illud instaurandi providentiam.* Idem Cyrillus Hierosolymitanus, catech. 15; Damasc., l. 4, c. 27, exponens Paulum, ait: *Porro Dei templum non nostrum intelligit, sed Judaicum, non enim nobis, sed Judaeis veniet.* Ita etiam interpretantur locum Pauli Sedulius, Haymo, D. Thomas, et alii communiter. Et potest ita suaderi. Nam verisimilius est loqui Paulum de templo materiali, quod est locus adorationis et sacrificii, quam de templo metaphorico Ecclesiae, vel animi humani, tum quia illa significatio vocis *templi* est magis propria, magisque usitata, faciliusque poterat a fidelibus intelligi, quos tunc Paulus instruere volebat; tum etiam quia sine dubio alludit ad verba Christi Matt. 24: *Cum videritis abominationem stantem in loco sancto.* Ubi non est dubium quin Christus de materiali templo loquatur. Tunc autem quando Paulus scribebat, solum templum Hierosolymitanum *templum Dei* quasi per antonomasiam a fidelibus vocabatur, quia tunc vel nondum inceperant christiana templa, vel non hac voce appellabantur, ut ex antiquis Patribus constat. Neque in alia significatione invenitur in Scriptura, et praesertim in novo Testamento vox illa *templi Dei* in proprietate sua, et prout locum sacrificii significat; ergo verisimilius est in eadem significatione Paulum illa voce usum fuisse.

4. *Præcedens expositio ex Matth. confirmatur.*— Confirmatur hoc testimonium ex alio Matth. 24, ubi Christus ait: *Cum videritis abominationem desolationis stantem in loco sancto;* ibi enim per locum sanctum templum Hierosolymitanum intellexisse testes sunt omnes, qui de statua seu imagine Cæsaris locum interpretantur, ut Chrys., Hom. 76; Theophyl. ibi. Item Hilar., can. 25 in Matt., dicens: *De Antichristi temporibus haec locutus est.* Et infra: *Atque a Judaeis susceptus in loco sanctificationis insistet, ut ubi Sanctorum precibus Deus invocabatur, illic ab infidelibus receptus Dei honore venerabilis sit.* Ambros. etiam, lib. 10 in c. 21 Lucæ, de templo interiori Judaeorum exponit. Et eundem sensum indicavit ibi Hieronymus, cum dixit verba Christi posse intelligi, aut simpliciter de Antichristo, aut de imagine Cæsaris, quam in templo posuit Pilatus, aut de statua Adriani, quae in Sancto sanctorum loco posita fuit; intellexit ergo Hieronymus illum locum Sanctum esse tem-

plum et Sancta sanctorum, et tamen ibidem ait, de eodem loco Paulum loqui, 2 Thessal. 2. Utrumque autem optime confirmatur ex loco Daniel. 9: *Et erit in templo abominatio desolationis;* quidquid enim ibi per abominationem desolationis significetur, dubitari non potest quin templum Hierosolymitanum Daniel intellexerit; nullum enim aliud templum Dei veri tunc erat, nec de alio est sermo in Testamento veteri. At Christus Dominus locum Danielis allegat; ergo idem templum per locum sanctum intellexit: Paulus autem ad utrumque alludit; ergo de eodem templo loquitur, de quo Daniel, ut recte notavit Origen., lib. 6 contra Celsum, circa medium.

5. *Aliud testimonium ex Apocalypsi nostram sententiam corroborat.*— *Enoch et Elias Hierosolymis occidendi sunt.*— Secundum principale testimonium est Apocalyp. 11, ubi dicitur, testes, praedicaturos contra Antichristum, interficiendos esse *in civitate magna, ubi Dominus eorum crucifixus est,* id est Hierosolymis; interficientur autem ab Antichristo, ut ibidem dicitur, et ibidem Antichristus ipse interficiendus est; ergo longe verisimilius est ibi praecipue regnaturum esse Antichristum. Sic Andr., in illum locum, suo cap. 30: *In hac namque civitate* (ait) *ad imitationem Davidis regni sedem (ut probabile fit) constituet.* Idem cap. 62, cum majori dubitatione. Clarius Aret., cap. 30: *Corpora* (inquit) *illorum insepulta projiciet in plateis Jerusalem, in ea enim regnabit tanquam rex Judaeorum, quos seducet.* Et eodem modo locum illum de civitate Jerusalem intellexerunt reliqui expositores antiqui et moderni in illum locum, multique alii Patres docuerunt, Eliam et Enoch in Jerusalem esse ab Antichristo occidendos, quod non nisi ex hoc loco sumpserunt. Unde satis probabiliter colligitur, civitatem illam futuram esse regiam Antichristi; ideo enim in illa potius quam in aliis testes Christi constanter praedicabunt, quia caput superstitionis erit, sicut olim Petrus et Paulus in Romana urbe, quae caput erat ethnici imperii, praecipue docere studuerunt: unde sicut ipsi martyrio ibi coronati sunt, ita etiam Enoch et Elias interficientur ab Antichristo in civitate sua regia Jerusalem. Cum enim Judaeus futurus sit, et pro Messia a Judaeis suscipiendus et adorandus, ut paulo post dicemus, per se verisimile est, postquam in Oriente monarchiam usurpaverit, in civitate regia Judaeorum, quam ipse instaurabit, solium suum collocaturum. Illa ergo civitas, ab Antichristo